

самостоятельного Украинского государства, а также отражена судьба ее командира – сотника Андрея Марийчина (“Тютюнника”).

Ключевые слова: Украинская повстанческая армия (УПА), Организация украинских националистов (ОУН), националистическое подполье, национально-освободительное движение, тактический отдел.

In the article on the basis of eyewitness testimony hundreds (сотня) “Vitrohoniv” which was part of the 23-rd Kalush territorial section “Magura” in the context of the peculiarities of the Ukrainian national-liberation movement on Precarpathia during the World War II is highlighted in the article. The forms and methods of the fight for creation of the independent Ukrainian state on the basis of the eyewitness testimonies are investigated as well as the life of its leader – (сотенну) centesimal Andriy Maryychyn “Tyutyunnyk”.

Keywords: Ukrainian Rebellng Army (UPA), Organization of Ukrainian Nationalists (OUN), nationalist’s underground, national-liberation movement, tactical section.

УДК 94(100): 930.1

Євгеній САМБОРСЬКИЙ, Юрій ТОМИН

АРМІЯ КРАЙОВА В ЗАХІДНІЙ БІЛОРУСІ (1944–1946 рр.): ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ

У статті здійснено спробу історіографічного аналізу діяльності Армії Крайової в Західній Білорусі. Основну увагу автор присвятив здобуткам сучасних білоруських і польських науковців та окреслив коло недостатньо вивчених питань.

Ключові слова: Армія Крайова, Західна Білорусь, польське підпілля, постаківські збройні формування, історіографія.

До кінця 80-х рр. ХХ століття історія польських збройних формувань і підпілля на теренах Західної Білорусі не була предметом дослідження білоруських та зарубіжних дослідників. Сприятливі умови для вивчення цієї тематики з’явилися лише на початку 90-х рр., після розпаду Радянського Союзу. У той час науковці отримали змогу працювати над багатьма раніше недоступними архівними документами та матеріалами, що, безперечно, сприяло актуалізації низки проблем періоду Другої світової війни. Власне, проблематика, пов’язана з діяльністю Армії Крайової (АК) і численних постаківських збройних формувань¹ у Західній Білорусі, є актуальною й донині викликає в науковців значний резонанс. За останнє двадцятиріччя з’явилася велика кількість збірників опублікованих документів, наукових статей і монографій, що зумовлює потребу здійснення певних підсумків кропіткої праці багатьох дослідників.

Метою статті є відображення ключових аспектів діяльності Армії Крайової та постаківських збройних формувань у Західній Білорусі в сучасній історіографії.

Однією з ключових проблем, що знайшла найбільш широке відображення на сторінках багатьох наукових публікацій, є проблема діяльності Армії Крайової та її ліквідації радянськими карально-репресивними органами. Вона висвітлена в працях передусім білоруських і польських істориків – В.Барабаша², І.Валахановіча³, В.Єрмоловича⁴, М.Жарські⁵, І.Креня⁶, К.Краєвські⁷, Т.Лабушевські⁸, М.Ней-Крвавівча⁹, Н.Рибак¹⁰, Я.Сямашки¹¹, Ч.Холуба¹² та ін.

Зокрема, В.Єрмолович і С.Жумар у спільній праці “Огнем и мечом: Хроника польского националистического подполья в Белоруссии (1939–1953 гг.)” виділили головний фактор, який зумовив гостроту польсько-радянського протистояння в Західній Білорусі. Цим чинником вони вважають прагнення польського еміграційного уряду, які були нерівнозначними з його реальними політичними, економічними й військовими можливостями¹³. Характеризуючи перебіг польсько-радянської боротьби, дослідники підкреслили об’єктивне зниження бойових можливостей АК унаслідок переселенської акції 1944–1946 рр.¹⁴. Також у своїй праці науковці вперше

в білоруській історіографії ввели до наукового обігу термін “постаківське збройне підпілля”. До цієї категорії вони віднесли всі польські організації, що постали після розпуску Армії Крайової¹⁵.

Інший білоруський учений І.Валахановіч зауважив, що ставлення радянської влади до польського підпілля було дзеркальним відображенням його ставлення до польського еміграційного уряду¹⁶. При цьому, як стверджує дослідник, успіхи радянської дипломатії в другій половині 1944 р. – на початку 1945 р. у справі вирішення “польського питання” забезпечили радянським органам держбезпеки та внутрішніх сил свободу дій у справі ліквідації польських збройних загонів¹⁷.

І.Валахановіч також визначив періодизацію діяльності польського антирадянського підпілля та виокремив дві фази його боротьби¹⁸. Власне, перша фаза тривала до розпуску АК і мала антинімецьку спрямованість, друга – це фаза антирадянської боротьби¹⁹. З нашої точки зору, про антирадянські чи антинімецькі змагання польських загонів можна вести мову тільки в загальних рисах. За певних конкретних обставин і ступенем “зручності” ті чи інші польські формування могли тимчасово перебувати на боці як німецьких військ, так і радянської партизанки.

Періодизацію діяльності польських збройних формувань і підпілля запропонував і відомий польський дослідник К.Краєвскі, який наголосив на її довготривалості на Гродненщині та Новогрудщині. Стосовно цих регіонів К.Краєвскі виділив кілька етапів боротьби: 1) липень 1944 р. – грудень 1945 р., закінчення якого пов’язане з плановою евакуацією учасників АК з території “кресів”; 2) 1946 р. – 1948/1949 рр. – характеризується створенням локальних постаківських структур і їх ліквідацією органами МДБ; 3) 1948/1949 рр. – 1952/1953 рр. – діяльність невеликих збройних груп²⁰. Разом з тим він наголосив на тій обставині, що польські збройні формування діяли в контакт із центральними осередками тільки до кінця 1945 р.²¹. Цієї думки також дотримується Х.Піскунович, який водночас підкреслив значну ослабленість аківських загонів²².

Я.Сямашка, розмірковуючи над проблемою довготривалості боротьби АК, дійшов висновку, що причини цього опору полягають у численних кривдах, які завдала радянська влада місцевому населенню після 1939 р. У той самий час антирадянському спротиву сприяло післявоєнне напруження на міжнародній арені²³. Я.Сямашка дав негативну оцінку польському еміграційному уряду, який, на його думку, використовував польський і білоруський патріотизм для досягнення своєї вузькоєгоїстичної мети²⁴. Водночас історик підкреслює особливий, так би мовити, польсько-білоруський варіант АК на західнобілоруських землях. Цю тезу Я.Сямашка обґрунтовує великою кількістю білорусів, що перебували в Армії Крайовій²⁵. Деякі із запропонованих автором тверджень видаються доволі дискусійними.

У контексті дослідження проблеми діяльності Армії Крайової досить цінною є колективна праця “Польское подполье на территории западных областей Белоруси (1939–1945 гг.)”²⁶. У цьому дослідженні чимала увага приділена формам і методам боротьби радянських каральних органів з АК. Значну роль у цій боротьбі дослідники відводять налагодженню агентурної мережі. У монографії частково знайшла відображення така малодосліджена в Білорусі тема, як залучення польського населення до співпраці (участь у винищувальних батальйонах, групах сприяння, агентурній роботі)²⁷.

Доволі дискусійним у польській, а особливо в білоруській, історіографії є питання репресивної діяльності аківських і постаківських загонів щодо цивільного населення. Із цього приводу З.Борадин стверджує, що в роки війни відділи радянської партизанки значно більше були “інфіковані” бандитизмом, ніж загоони АК²⁸. Дослідник зробив висновок, що “з польського боку репресії мали захисний характер, про що найкраще свідчить принаймні вдвічі менша кількість розстріляних АК”²⁹. На наш погляд, польські збройні загоони справді здійснювали репресії й грабунки меншою мірою, і лише згодом, після втрати зв’язку з керуючими центрами, їхня діяльність поступово почала набирати рис бандитизму (приблизно з 1946 р.).

Окремі аспекти боротьби радянських каральних органів проти Армії Крайової та інших польських збройних формувань знайшли відображення в працях деяких російських дослідників. Зокрема, М.Вовк велику увагу приділив територіально-адміністративному поділу АК, а

також здійсненню операції “Буря”. Він вважає, що ця операція стала “апофеозом бойової діяльності АК на території СРСР і Польщі”³⁰. Водночас польський науковець М.Ней-Крвавич справедливо відзначив, що саме реалізація плану “Буря” на території “кресів” (особливо на Волині й у боротьбі за Вільно та Львів) була головним моментом у діяльності АК. Також дослідник стверджує, що, у зв’язку з міжнародними постановами, змінити перебіг боротьби “Буря” не могла³¹.

Російський дослідник П.Аптекар зобразив перебіг ліквідації органами НКВС загонів Армії Крайової та польського підпілля на теренах Західної Білорусі, Західної України й Польщі в 1944–1946 рр. На думку вченого, саме роззброєння й арешти командного складу загонів АК улітку 1944 р. неабияк підсилили прагнення польських вояків до підпільної діяльності з метою вчинення опору радянській владі³².

Проблемами ліквідації Армії Крайової також займався О.Гур’янов, який значну увагу приділив питанню інтернування учасників польського підпілля. Дослідник зауважив, що протягом 1944–1945 рр. інтернування було найбільш масовим видом радянських репресій щодо учасників Армії Крайової. На основі архівних матеріалів він охарактеризував мережу таборів з найбільшою кількістю інтернованих поляків і здійснив низку важливих підрахунків³³.

У контексті цієї наукової розвідки варто виокремити доволі цікаві й інформативно наповнені статті В.Барабаша й Н.Рибак, які зобразили діяльність та ліквідацію польського підпілля на прикладі Гродненщини. Зокрема, В.Барабаш відзначив, що для ліквідації аківських формувань органи НКВС активно діяли під виглядом німецьких, власівських або ж українських чи литовських загонів³⁴. Він також дійшов висновку, що радянська влада в першу чергу мала на меті ліквідацію соціальної бази польського підпілля, для чого здійснювалися такі акції: 1) масові депортації поляків на Схід; 2) примусовий набір на роботу вглиб СРСР; 3) мобілізація до Червоної армії; 4) переселення до Польщі³⁵. Водночас Н.Рибак підкреслила, що основними методами антирадянської боротьби аківських і постаківських загонів були здійснення терору щодо представників радянської влади, антирадянська агітація, саботаж та диверсії³⁶. Рубіжною датою в справі ліквідації постаківських загонів, на думку дослідниці, був 1948 р.³⁷

Н.Рибак торкнулася й проблеми участі польської молоді в антирадянських організаціях, у тому числі й Армії Крайовій. Як вважає дослідниця, причинами, що штовхали молодь як до активного, так і пасивного опору, були русифікація, антицерковна політика та соціально-економічні заходи радянської влади³⁸. При цьому збройна боротьба, яку вели польські загони, що склалися з молоді, головним чином зводилася до терактів, спрямованих проти працівників міліції, місцевого партійного активу й членів їхніх сімей³⁹. Запропонована Н.Рибак тематика поки що не знайшла поглибленого висвітлення в наукових працях сучасних дослідників.

Не менш цікавою й водночас ще не достатньо дослідженою в сучасній історіографії є проблема впливу Армії Крайової та постаківських збройних формувань на переселенську акцію 1944–1946 рр. На наш погляд, найбільш об’ємно ця тематика висвітлена в праці А.Вялікого “На раздарожжы. Беларусы і палякі ў час перасялення (1944–1946)”⁴⁰. Зокрема, на основі залучення великої кількості архівних матеріалів А.Вялікі виокремив два етапи діяльності Армії Крайової: 1) жовтень 1944 р. – лютий 1945 р., який характеризувався спрямуванням зусиль АК на зрив переселенської акції; 2) лютий 1945 р. – 1946 р. – намагання аківських і постаківських загонів підштовхнути польське населення до реєстрації та виїзду з БРСР до Польщі⁴¹. На думку дослідника, така кардинальна зміна тактики польського підпілля стосовно переселення поляків була викликана рішеннями Ялтинської конференції про встановлення польсько-радянського кордону⁴².

Суттєвим доповненням до численних наукових праць є також збірники опублікованих документів, які значною мірою сприяють поглибленню дослідження вказаної проблематики. Зокрема, заслуговують на увагу видані в Польщі “NKWD o polskim podziemiu 1944–1948. Konspiracja polska na Nowogródzczyźnie i Grodzienszczyźnie”⁴³ зі вступною статтею Т.Стшембоша та “Nowogródski Okręg АК w dokumentach”⁴⁴ (за опрацюванням К.Краєвського). Ці роботи містять чимало важливих документів з діяльності АК і постаківських формувань у Західній Білорусі.

Поряд із зазначеними виданнями вагоме місце в дослідженні як Армії Крайової, так і “кресів всходніх” у цілому, посідає збірник “Europa nie prowincjonalna. Przemiany na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej”⁴⁵. У ньому вміщені цікаві аналітичні статті провідних сучасних польських і білоруських учених – К.Краєвського, Т.Лабушевського, З.Борадіна, а також чимала кількість спогадів мешканців Західної Білорусі.

Підсумовуючи цей короткий огляд наукової літератури, варто відмітити вагомий внесок сучасних дослідників у вивчення діяльності Армії Крайової на теренах Західної Білорусі. Найбільшу увагу науковці приділили питанням організаційної структури АК та її бойової діяльності, формам і методам боротьби радянських карально-репресивних органів з польським підпіллям, передумовам, перебігу й наслідкам операції “Буря”, інтернуванню учасників АК і т. д. При цьому прослідковується полярність оцінок польських і білоруських істориків, яка проявляється в схильності перших до певної ідеалізації АК. Разом з тим чимало проблем цієї тематики залишаються ще не достатньо дослідженими, інколи мають суто фрагментарний характер. Сюди слід віднести: вплив Армії Крайової на перебіг переселенської акції 1944–1946 рр. у західних областях БРСР, участь польської молоді в підпіллі й збройних формуваннях, діяльність постаківських формувань в окремих регіонах Західної Білорусі. Незважаючи на це, здійснений дослідниками обсяг наукової роботи є значним і, безумовно, сприятиме поглибленню дослідження цієї тематики.

1. Термін “постаківські збройні формування” уперше був запропонований білоруськими дослідниками В. Ермоловичем і С. Жумаром у монографії “Огнем и мечом: Хроника польского националистического подполья в Белоруссии (1939–1953 гг.)”.
2. Барабаш В. В. НКВД и польское подполье: борьба на Гродненщине во второй половине 1944 – первой половине 1945 г. / Виталий Васильевич Барабаш // Культура, наука, образование в современном мире : материалы IV Междунар. науч. конф., (Гродно, 15–17 мая 2009 г.). – Гродно : ГГАУ, 2009. – С. 95–101.
3. Валаханович И. А. Антисоветское подполье на территории Беларуси в 1944–1953 гг. / Игорь Александрович Валаханович. – Минск : БГУ, 2002. – 146 с.
4. Ермолович В. И. Огнем и мечом: Хроника польского националистического подполья в Белоруссии (1939–1953 гг.) / Виктор Иванович Ермолович, Сергей Владимирович Жумарь. – Минск : БелНИЦДААД, 1994. – 112 с.
5. Жарскі М. Ліквідацыя акаўскіх і постакаўскіх фарміраванняў на тэрыторыі Заходняй Беларусі: асноўныя пытанні праблемы / М. Жарскі, Н. Рыбак // Этнасацыяльныя і культурныя працэсы ў заходнім рэгіёне Беларусі: гісторыя і сучаснасць : матэрыялы рэспублік. навук. канф., (Гродна, 5–6 снежня 1997 г.) / пад рэд. І. П. Креня. – Гродна : ГрДУ, 1998. – С. 154–158.
6. Крень І. П. Аб даследаванні дзейнасці Арміі Краёвай на Беларусі ў гады Другай сусветнай вайны : зыходныя пазіцыі, падыходы, мэты / Іван Платонавіч Крень // Армія Краёва на тэрыторыі Заходняй Беларусі (чэрвень 1941 – ліпень 1944 гг.) : тэзісы IV навук. канф. беларускіх і польскіх гісторыкаў, (Гродна, 6–7 кастрычніка 1994 г.). – Гродна : Беларускі навукова-даследчы цэнтр дакумэнтазнаўства, археаграфіі і архіўнай справы, 1994. – С. 11–17.
7. Krajewski K. Działalność Obwodu AK Szczuczyn – Lida (nr 49/67) w latach 1945–1949 / Kazimierz Krajewski // Europa nie prowincjonalna. Przemiany na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej (Białoruś, Litwa, Łotwa, Ukraina, wschodnie pogranicze III Rzeczypospolitej Polskiej) w latach 1772–1999 / pod red. K. Jasiewicha. – Warszawa ; Londyn : Instytut Studiów Politycznych PAN, Oficyna Wydawnicza RYTM, Polonia Aid Foundation Trust, 1999. – S. 790–805; Krajewski K. Partyzantka poakowska na kresach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej w latach 1946–1953 / Kazimierz Krajewski // Ostatni Leśni / pod red. T. Łabuszewskiego. – Warszawa : Instytut Pamięci Narodowej, 2003. – S. 109–119.
8. Łabuszewski T. Poakowskie oddziały partyzanckie w byłym Inspektoracie Grodzieńskim AK – AKO – WiN 1945–1950 / Tomasz Łabuszewski // Europa nie prowincjonalna. Przemiany na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej (Białoruś, Litwa, Łotwa, Ukraina, wschodnie pogranicze III Rzeczypospolitej Polskiej) w latach 1772–1999 / pod red. K. Jasiewicha. – Warszawa ; Londyn : Instytut Studiów Politycznych PAN, Oficyna Wydawnicza RYTM, Polonia Aid Foundation Trust, 1999. – S. 806–824.
9. Ney-Krwawicz M. Armia Krajowa. Siły zbrojne Polskiego Państwa Podziemnego / Marek Ney-Krwawicz. – Warszawa : Światowy Związek Żołnierzy Armii Krajowej, Oficyna Wydawnicza RYTM, 2009. – 289 s.; Ney-Krwawicz M. Ziemi wschodnie Rzeczypospolitej Polskiej w koncepcjach walki Armii Krajowej. Zarys problemu / Marek Ney-Krwawicz // Europa nie prowincjonalna. Przemiany na ziemiach wschodnich dawnej

- Rzeczypospolitej (Białoruś, Litwa, Łotwa, Ukraina, wschodnie pogranicze III Rzeczypospolitej Polskiej) w latach 1772–1999 / pod red. K. Jasiewicha. – Warszawa ; Londyn : Instytut Studiów Politycznych PAN, Oficyna Wydawnicza RYTM, Polonia Aid Foundation Trust, 1999. – S. 638–645.
10. Рыбак Н. Агитационно-пропагандистская деятельность польского подполья на территории западных областей БССР в послевоенное время / Наталья Рыбак // Шлях да ўзаемнасці : матэрыялы XV міжнар. навук. канф., (Гродна, 13–14 лістапада 2008 г.) / рэдкал.: І. Крэнь, С. Мусіенка, І. Папоў, Я. Роўба. – Гродна : ГрГУ, 2009. – С. 70–74; Рыбак Н. Участие молодежи в антисоветских организациях и группах в послевоенное время / Наталья Рыбак // Культура, наука, образование в современном мире : материалы IV Междунар. науч. конф., (Гродно, 15–17 мая 2009 г.) / редкол. Л. Л. Мельникова [и др.]. – Гродно : ГГАУ, 2009. – С. 159–165.
  11. Сямашка Я. Армія Краёва на Беларусі / Яўген Іванавіч Сямашка. – Мінск : Беларускае выдавецкае Таварыства “Хата”, 1994. – 416 с.
  12. Hołub C. Okręg Poleski ZWZ-AK w latach 1939–1944. Zarys dziejów / Czesław Hołub. – Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1991. – 356 s.
  13. Ермолович В. И. Огнем и мечом... – С. 103.
  14. Там само. – С. 86.
  15. Там само. – С. 64.
  16. Валаханович И. А. Антисоветское подполье... – С. 68.
  17. Там само.
  18. Там само. – С. 69, 91–92.
  19. Там само. – С. 69.
  20. Krajewski K. Partyzantka poakowska... – S. 110.
  21. Ibid. – S. 111.
  22. Piskunowicz H. Zwalczenie przez NKWD i NKGB polskiego podziemia na kresach północno-wschodnich II Rzeczypospolitej / Henryk Piskunowicz // Wojna domowa czy nowa okupacja? Polska po roku 1944 / pod red. A. Ajnenkiela. – Warszawa : Oficyna Wydawnicza RYTM, 2001. – S. 81, 84.
  23. Сямашка Я. Армія Краёва... – С. 225.
  24. Там само. – С. 139.
  25. Там само. – С. 131.
  26. Польское подполье на территории западных областей Белоруси (1939–1945 гг.) / [С. А. Ситкевич, С. А. Сильванович, В. В. Барабаш, Н. А. Рыбак]. – Гродно : ГГАУ, 2004. – 345 с.
  27. Там само. – С. 316–323.
  28. Boradyn Z. Partyzantka sowiecka a Armia Krajowa na Nowogródzczyźnie 1941–1944 / Zygmunt Boradyn // Europa nie prowincjonalna. Przemiany na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej (Białoruś, Litwa, Łotwa, Ukraina, wschodnie pogranicze III Rzeczypospolitej Polskiej) w latach 1772–1999 / pod red. K. Jasiewicha. – Warszawa ; Londyn : Instytut Studiów Politycznych PAN, Oficyna Wydawnicza RYTM, Polonia Aid Foundation Trust, 1999. – S. 729–730.
  29. Ibid. – S. 739.
  30. Вовк М. Армія Крайова на території СРСР во время Второй мировой войны [Електронний ресурс] / М. Вовк // Знання. Розуміння. Уміння. – 2005. – № 2. – С. 195–201. – Режим доступу : http://www.zpujournal.ru/zpu/2005_2/Vovk/28.pdf.
  31. Ney-Krwawicz M. Ziemi wschodnie Rzeczypospolitej... – S. 645.
  32. Аптекарь П. Внутренние войска НКВД против польского подполья (По документам Российского государственного военного архива) [Електронний ресурс] / Павел Аптекарь // Репрессии против поляков и польских граждан / сост. А. Э. Гурьянов ; НИПЦ “Мемориал”. – М. : Звенья, 1997. – 256 с. – Режим доступу : http://www.memo.ru/about/biblio/Book_46.htm.
  33. Гурьянов А. Интернирование – один из видов советских репрессий против поляков и польских граждан [Електронний ресурс] / Александр Гурьянов // Репрессии против поляков и польских граждан / сост. А. Э. Гурьянов ; НИПЦ “Мемориал”. – М. : Звенья, 1997. – 256 с. – Режим доступу : http://www.memo.ru/about/biblio/Book_46.htm.
  34. Барабаш В. В. НКВД и польское подполье... – С. 98.
  35. Там само. – С. 99.
  36. Рыбак Н. Структурная организация и деятельность польского подполья на территории Гродненской области в 1944–1948 гг. / Наталья Рыбак // 60-летие образования Гродненской области : материалы междунар. науч. конф., (Гродно, 3–4 марта 2004 г.) / отв. ред. В. А. Белозорович. – Гродно : ГрГУ, 2004. – С. 335.
  37. Там само. – С. 341.
  38. Рыбак Н. Участие молодежи... – С. 164.

39. Там само.
40. Вялікі А. На раздарожжы. Беларусы і палякі ў час перасялення (1944–1946) / Анатоль Федаравіч Вялікі. – Мінск : БДПУ, 2005. – 319 с.
41. Там само. – С. 109–110.
42. Там само. – С. 110.
43. NKWD o polskim podziemiu 1944–1948. Konspiracja polska na Nowogródczyźnie i Grodzienszczyźnie / red. nauk. T. Strzembosz. – Warszawa : Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, 1997. – 404 s.
44. Nowogródski Okręg AK w dokumentach / wybrał i opracował K. Krajewski. – Warszawa : Instytut Pamięci Narodowej, Oficyna Wydawnicza RYTM, 2009. – 578 s.
45. Europa nie prowincjonalna. Przemiany na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej (Białoruś, Litwa, Łotwa, Ukraina, wschodnie pogranicze III Rzeczypospolitej Polskiej) w latach 1772–1999 / pod red. K. Jasiewicha. – Warszawa ; Londyn : Instytut Studiów Politycznych PAN, Oficyna Wydawnicza RYTM, Polonia Aid Foundation Trust, 1999. – 1495 s.

В статье предпринята попытка историографического анализа деятельности Армии Крайовой в Западной Беларуси. Основное внимание автор посвятил достижениям современных белорусских и польских ученых и очертил круг недостаточно изученных вопросов.

Ключевые слова: Армия Крайова, Западная Беларусь, польское подполье, постаковские вооруженные формирования, историография.

The author of the article attempts to make a historiographical analysis of Armia Krajowa in Western Belarus. The main attention is devoted to achievements of contemporary Belarusian and Polish scientists and a circle of insufficiently studied issues is outlined.

Keywords: Armia Krajowa, Western Belarus, Polish underground postakivski militias, historiography.

УДК 930.25:94(477.86)

Назарій РОЗЛУЦЬКИЙ

ФОНД СТАНІСЛАВСЬКОГО ОБКОМУ КП(б)У В ДАІФО ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ВИЗВОЛЬНОЇ БОРОТЬБИ УКРАЇНЦІВ У 1944–1960-х рр. НА ТЕРИТОРІЇ СТАНІСЛАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Стаття висвітлює особливості архіву Станіславського обкому КП(б)У з точки зору його інформативності щодо подій визвольної боротьби українців на території Станіславської області у 1944–1960-х роках ХХ ст. У ній характеризується специфіка розміщення документів про боротьбу радянської влади з націоналістичним підпіллям у фондах архіву. Також аналізуються загальні особливості цих документів.

Ключові слова: Станіславська область, визвольна боротьба, партархів, обком КП(б)У, фонд, опис, документ, справа.

Український визвольний рух 1944–1960 рр. як один із найважливіших етапів української історії ХХ ст. висвітлюється на сторінках багатьох монографій, дисертацій, наукових та науково-популярних статей у газетах і журналах, завзято обговорюється на різноманітних інтернет-форумах. Проте комплексне вивчення всіх його аспектів пов'язане, у першу чергу, з документальним підтвердженням. Звичайно, кожен документ є продуктом своєї епохи й тієї організації, у якій він був складений, тобто він не може бути повністю об'єктивним і безпристрасним, знаходячись на стику об'єктивного й суб'єктивного. Але саме на базі вивчення документів як основного джерела інформації складаються наші знання та уявлення про той чи інший період історії. Власне цим і зумовлена актуальність статті. Необхідність вивчення всіх документів про діяльність націоналістичного підпілля ОУН і збройних загонів УПА, про боротьбу німецького та радянського режимів проти цих структур, зумовила нас до написання цієї